

Aan de Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

nota
TER ADVISERING

verzending RFL 8e actieprogramma
Nitratrichtlijn

Datum
25-11-2025

Kopie aan

Bijlage(n)

Parafenroute

Aanleiding

Op 20 november jl. heeft u ingestemd met agendering van de stukken over het 8^e AP in de CFL van 25 november jl. Met deze nota wordt u geïnformeerd over de inbreng in de CFL en u wordt geadviseerd om de oplegger voor de RFL van 2 december a.s. op basis van de CFL- inbreng aan te passen. Daarnaast wordt u geadviseerd aanscherpingen van het 8^e AP te overwegen.

Indien u daartoe besluit kunnen de kamerbrieven (Tweede- en Eerste Kamer) daarop aangepast worden ten behoeve van agendering in de RFL van 2 december. Voor aanleveren RFL wordt parallel het 8^e AP op tekstueel niveau nog bijgewerkt.

Advies

1. In de inbreng van de CFL wordt vanuit meerdere departementen gevraagd om aanscherpingen aan te brengen in het 8^e AP, in lijn met de eerder aan u geadviseerde opties (nota met kenmerk: [REDACTED]). Aangezien u destijds heeft besloten niet te kiezen voor de voorgelegde aanscherpingen, wordt in bijvoegde stukken uitgegaan van de eerder door u aangegeven lijn. Mocht u op basis van de CFL- inbreng besluiten tot aanscherpingen dan heeft u hiertoe twee mogelijkheden ten aanzien van de timing:
 - aanscherpingen opnemen in bijgevoegde kamerbrieven die worden voorgelegd aan de RFL. Het aanpassen van het 8^e AP en de wijzigingsregeling stikstofgebruiksnormen en aanwijzing aandachtsgebieden stikstof kan parallel worden gedaan richting de MR van 5 december, of
 - aanscherpingen niet opnemen in bijgevoegde kamerbrieven en ter overweging meenemen richting de RFL (hierop zullen wij u dan annoteren).
2. Aanvullend wordt u geadviseerd om in de kamerbrief een passage toe te voegen waarin u aankondigt dat: *'om te komen tot volledig doelbereik van de*

Ontvangen BPZ

Nitraatrichtlijn en de KRW en andere structurenende maatregelen nodig zijn. Dit zijn ingrijpende maatregelen die veel impact hebben op de huidige wijze van landbouw in Nederland. Gezien de demissionaire status van het kabinet is het voorstelbaar om de vraag of en welke maatregelen dan nodig zijn en de eventuele uitwerking ervan over te laten aan het volgende kabinet.'

3. U wordt, indachtig het advies onder 1 en 2, geadviseerd om in te stemmen met het versturen van bijgevoegde stukken aan de RFL.
4. Tot slot wordt u geadviseerd om in aanloop naar de RFL het 8^e AP politiek te sonderen, met name met de ministers van I&W, Fin, EZ en KGG.

Kernpunten

Weergave inbreng CFL d.d. 25 november

- Vier departementen (VWS, Defensie, OCW en JenV) geven aan in te kunnen stemmen met doorgeleiding naar de RFL. De deltacommissaris geeft aan geen inbreng te leveren.
- Vier departementen (IenW, EZ, KGG en Financiën) geven aan niet akkoord te zijn met doorgeleiding van de stukken naar de RFL (2 december aanstaande) en de MR (5 december aanstaande). SZW geeft aan kritisch te zijn op het voorstel en dat doorgeleiding naar de RFL wat hen betreft niet logisch lijkt. De inbreng ziet op de volgende punten:
 - Het pakket leidt niet tot doelbereik voor grondwater en tot verslechtering van het oppervlaktewater (IenW, EZ, KGG).
 - Een passende beoordeling ontbreekt (PBL) en het pakket leidt tot meer stikstofemissies (IenW, Fin, SZW).
 - Er zijn juridische risico's op een infractieprocedure (IenW, Fin, EZ, KGG).
 - Er zijn financiële risico's op nadeelcompensatie vanwege het risico dat op een later moment de versoepelende maatregelen moeten worden terug gedraaid (IenW, Fin, EZ, KGG).
 - De toezegging uit het addendum bij het 7e AP over grondgebonden melkveehouderij is niet opgenomen en een maatregel voor behoud grasland ontbreekt (EZ, KGG).
 - Een gebiedsgerichte aanpak waarmee wel tot doelbereik kan worden gekomen ontbreekt (een gebiedsgerichte aanpak, waarin in specifieke gebieden naar ander grondgebruik wordt toegewerkt) (PBL).
 - Het ruimte bieden aan bedrijven die goed presteren in het doelsturingssysteem is niet acceptabel in het licht van de waterkwaliteit- en stikstofopgave (EZ, KGG).
 - De zorg dat door verlies van derogatie het areaal grasland gaat afnemen en hierdoor de waterkwaliteit verslechtert vanwege de uitspoelingseffecten (KGG, EZ).
- Daarnaast heeft PBL een reactie gegeven in de CFL. Deze is in de oplegger opgenomen, omdat daarin de meeste punten zoals naar voren gebracht door de departementen zijn samengevat.
- Op basis van bovenstaande inbreng is de oplegger aangevuld met een verduidelijking op de onderwerpen mogelijke dubbeltelling van het stikstofeffect van emissiearm aanwenden van meststoffen, passende beoordeling, nadeelcompensatie/schadevergoeding, gebiedsgerichte aanpak (NPLG) en andere structurenende maatregelen (grondgebruik, grondgebondenheid), doelsturing, de risico's van het langer in standhouden

van het 7^e AP en de derogatiebeschikking en dat er geen sprake is van een dubbeltelling van het effect van emissiearm uitrijden .

- In hoofdzaak vragen IenW, Fin, EZ en KGG om de versoepelende maatregelen terug te draaien. Dit betreft het loslaten van de verhoging van de stikstofgebruiksnorm in zand noord en zand midden, de aanwijzing en gedifferentieerde verlaging van de stikstofgebruiksnorm in de aandachtsgebieden stikstof en de versmalling van de bufferstrook op klei en veen. Daarbij wordt de suggestie gedaan om het 7^e AP en de maatregelen uit de derogatiebeschikking 1 jaar langer te laten doorlopen en het opstellen van een 8^e AP over te laten aan een nieuw kabinet.

Aanscherpen 8^e AP

- Het terugdraaien van de verhoging van de stikstofgebruiksnorm in zand noord en zand midden is voor 1 januari 2026 niet meer mogelijk, omdat dit een ingrijpende systeemwijziging vergt die mede gezien moet worden tot de verlaging in aandachtsgebieden in de regio's zand noord en -midden en de (geactualiseerde) stikstofgebruiksnorm in de regio zand zuid en löss. Indien u hiertoe besluit betekent dit dat de wijzigingsregeling pas per 1 januari 2027 in kan gaan.
- U kunt er wel voor kiezen om de versmalling van de bufferstrook los te laten en in alle aandachtsgebieden een verlaging van 20% van het bemestingsadvies op de stikstofgebruiksnorm toe te passen. Dit kan parallel aan het aanbieden aan de MR verwerkt worden in het 8^e AP en de wijzigingsregeling.
- U kunt er ook alsnog voor kiezen om de stimulering van de teelt van vanggewas op zand- en lössgrond per 1 januari 2027 te verplichten. Ook dit kan parallel aan het aanbieden aan de MR verwerkt worden in het 8^e AP.
- Tegelijkertijd is er een grens aan de te nemen maatregelen voor verbetering van de waterkwaliteit met de instrumenten in het 8^e AP (bouwplanmaatregelen en gebruiksnormen). Het nog verder aanscherpen van deze maatregelen leidt naar verwachting niet tot doelbereik voor de Nitraatrichtlijn en de KRW. Voor doelbereik zal gekeken moeten worden naar andere structurerende maatregelen voor de landbouw in Nederland met flankerend beleid.
- Daarbij wordt ook gevraagd om aanvullende maatregelen te nemen op het nu voorliggende 8^e AP in relatie op doelbereik voor de waterkwaliteit (grond- en oppervlaktewater) en het terugdringen van stikstofemissies. In de CFL inbreng worden hiertoe geen voorstellen gedaan (behalve het terugdraaien van de versoepelingen, dat echter ook niet zal leiden tot doelbereik en grondgebonden melkveehouderij).
- In het addendum bij het 7^e AP zijn maatregelen opgenomen die beoogd waren uit te werken in de gebiedsgerichte aanpak (NPLG), zoals brede beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden. Het huidige kabinet heeft ervoor gekozen NPLG niet voort te zetten. In het addendum is ook aangekondigd dat de melkveehouderij grondgebonden zal worden in 2032. Het kabinet heeft tot nu toe niet besloten tot invoering van grondgebondenheid of de invulling van een maatregel voor behoud grasland. Dit zijn echter grote structurerende maatregelen die ingrijpen op de huidige wijze van landbouw. Gezien de demissionaire status van het kabinet is het passend om de vraag of en welke maatregelen dan nodig zijn en de eventuele uitwerking ervan over te laten aan het volgende kabinet dat nu in de formatiefase zit. Daar komt bij dat in deze fase van het 8^e AP het niet meer mogelijk is in de tijd om voor 1 januari 2026 (en 2027) en dergelijke maatregel uit te werken en in te voeren.

-
-
- De oplegger is nader aangevuld op het onderwerp passende beoordeling. Op basis van uw besluit op de nota over het projectvoorstel doorrekening fase 2 ex ante 8e AP (kenmerk:) is geen passende beoordeling uitgevoerd. Op dit moment is er een zaak bij het Europese Hof van Justitie aanhangig over of Ierland een toereikende passende beoordeling had moeten uitvoeren op hun 5e AP. De Europese Commissie heeft in haar inbreng in de Hofzaak van Ierland aangegeven van mening te zijn dat een passende beoordeling uitgevoerd moet worden op actieprogramma's onder de Nitraatrichtlijn. Ook worden hier vragen gesteld over de verhouding tussen de KRW en de Nitraatrichtlijn. Er is nog geen uitspraak gedaan in deze zaak.
 - Van de gelegenheid is ook gebruik gemaakt om taalkundige verbeteringen door te voeren in de concept kamerbrieven. Met track changes zijn deze aanpassingen inzichtelijk gemaakt.

Vervolgproces

- Vervolgproces indien in de MR op 5 december wordt besloten om het 8^e AP vast te stellen dan is het voorstel om de EC die dag (per brief) ook te informeren over het 8^e AP. Zo kan daarna de wijzigingsregeling over de stikstofgebruiksnormen en de aandachtsgebieden stikstof zonder notificatie vanwege technische voorschriften gepubliceerd worden en tijdig (per 1 januari 2026) in werking kan treden.
- In het volgende Commissiedebat Stikstof en Mestbeleid (wordt waarschijnlijk in januari of februari 2026) kan de Tweede Kamer het 8^e AP behandelen en daarna moties indienen tot aanvulling van het 8^e AP.

Bijlage: reactie CFL-leden d.d. 25 november 2025

Wie	Reactie
Ministerie van IenW	Kan niet instemmen met agendering in de RFL of de ministerraad. IenW heeft gedurende het traject van de totstandkoming benadrukt dat er een flinke opgave ligt voor de waterkwaliteit. Wat nu voorligt leidt volgens de Commissie MER, het PBL en de WUR niet tot doelbereik voor de kwaliteit van grondwater en wel tot verslechtering van de kwaliteit van oppervlaktewater in veel gebieden en tot meer stikstof-uitstoot. Hiermee instemmen leidt, vanwege de waterkwaliteit, tot juridische risico's en de kans op een Europese inbreukprocedure. Ook zijn er financiële risico's, omdat er sprake kan zijn van nadeelcompensatie als een volgend kabinet maatregelen moet terugdraaien. Daarnaast is het gevoerde beleid op deze manier niet duidelijk voor de sector. IenW heeft een aantal voorstellen gedaan voor het terugdraaien van maatregelen die de verkeerde richting op gaan. Plus voorstellen voor maatregelen die passen bij het actieprogramma en wel een beweging richting doelbereik inzetten of al onderdeel zijn van het huidige actieprogramma, maar nog niet opgepakt. Als die voorstellen niet worden ingepast, dan stelt IenW voor om het 7e Actieprogramma een jaar langer door te laten lopen en het nieuwe kabinet de kans te geven de inzet aan te passen.
PBL	Het 8^e AP bevat op onderdelen een versoepeling van de huidige regels. Het areaal waar een korting op de stikstofgebruiksnorm geldt wordt veel kleiner, en waar die wel geldt is de korting veelal lager (10% in plaats van 20%). In de regio's zand noord en zand midden worden de stikstofgebruiksnormen verhoogd, in sommige gebieden worden bufferstroken smaller. Tegelijkertijd worden elders normen juist aangescherpt, zoals in de regio zand zuid voor specifieke gewassen, en komen er strengere regels voor rust- en vanggewassen. Uit de ex-ante evaluatie van WUR blijkt dat de maatregelen als geheel geen duidelijke verbetering maar ook geen duidelijke verslechtering van de waterkwaliteit opleveren ten opzichte van het basispad. De effecten verschillen per gebied: sommige gebieden verbeteren licht, andere verslechteren licht. De ammoniakemissie neemt volgens WUR toe met 2,5 kton (NB de oplegnotitie noemt 1,3-1,1 kton; dit komt echter niet overeen met de WUR-studie). Dat de maatregelen uit het 8^e AP mogelijk leiden tot meer stikstofemissie en -depositie betekent dat negatieve effecten op Natura-2000 gebieden niet op voorhand kunnen worden uitgesloten. Daarom is op grond van de Omgevingswet en Habitatrichtlijn een Passende beoordeling nodig, dit wordt in de oplegger en Kamerbrief niet vermeld. Het argument uit de oplegger dat innovaties bij mestaanwending de emissies zullen verminderen, is juridisch waarschijnlijk onvoldoende, omdat deze reducties onzeker zijn (vgl.

	PAS-uitspraak). Zonder Passende beoordeling kan het 8^e AP buiten werking worden gezet, wat leidt tot onzekerheid en mogelijk veranderende regelgeving voor boeren (met name in de huidige NV-gebieden). Ook de KRW en de Nitraatrichtlijn kennen een verslechtingsverbod. Omdat sommige maatregelen mogelijk tot verslechtering van waterkwaliteit leiden, kan het 8^e AP daarmee in strijd komen (dit wordt wel genoemd in de oplegger). Er is na deze maatregelen nog steeds een restopgave om de KRW-doelen te halen; hiervoor moeten vóór 2027 maatregelen genomen zijn. Er loopt parallel een traject om deze maatregelen uit te werken. De oplegger noemt dat <i>'Doelbereik van de KRW [...] verder [gaat] dan de reikwijdte van het 8^e actieprogramma'</i>, maar de vraag is of het verstandig is om nu sommige geldende regels al te versoepelen, ook in gebieden waar de oppervlaktewaterkwaliteit nog tekortschiet. Mogelijk zijn later (vanuit de KRW-opgave) weer aanscherpingen nodig zijn, wat tot onbestendig beleid leidt. Opvallend is dat geen variant wordt uitgewerkt die wél tot volledig doelbereik voor de Nitraatrichtlijn (én de KRW) komt. Concreet ontbreekt bv. een gebiedsgerichte aanpak, waarin in specifieke gebieden naar ander grondgebruik wordt toegewerkt, als mogelijke oplossingsrichting. Tot slot bevat het 8e AP een ingroeipad naar bedrijfsgerichte doelsturing, maar het is nog onduidelijk welke drempelwaarden gaan gelden en welk meetprotocol wordt gebruikt (dat is van belang gezien de grote ruimtelijke variatie en weersinvloeden). Daardoor is moeilijk te beoordelen of het realistisch is dat bedrijven inderdaad middelveorschriften kunnen loslaten, ook met het oog op KRW-doelbereik.
Ministerie van Financiën	Jammer dat dit schriftelijk komt met zo een korte deadline. Gezien de aard van de materie moeilijk te doorgronden in korte tijd. We zijn niet akkoord met doorgeleiding naar de RFL. Uit de verschillende adviezen blijkt dat het zeer de vraag is of de doelen op deze manier gehaald worden, waarbij ook wordt aangegeven dat de waterkwaliteit in veel gebieden verslechtert. We zien daarom (grote) budgettaire risico's bij dit voorstel. • Het voorstel vergroot de stikstofopgave waardoor ook de kosten hiervoor verder zullen stijgen. Het tijdens de looptijd van het 8^e AP proberen op te vangen van toenames in, onder andere, ammoniakemissies met een vrijwillige subsidieregeling (we nemen aan dat hier dekking voor is) biedt onvoldoende zekerheid. Zonder geborgd resultaat zouden normen niet versoepeld moeten worden. • Het nu verkleinen van de bufferstroken heeft mogelijk als gevolg dat dit later weer moet worden teruggedraaid vanwege de staat van het milieu en de natuur. Het terugdraaien kan weer leiden tot

	nadeelcompensatie voor de agrariërs wier land het is. Dit is een risico dat voorkomen kan worden door de buffers niet te versmallen. • Met het voorstel lijkt de kans op een infractieprocedure door de EC alleen maar groter te worden, met mogelijke boetes als gevolg. Indien toch wordt besloten tot agendering bij de RFL zou in ieder geval in de oplegger kort en bondig inzichtelijk moeten worden gemaakt welke (budgettaire) risico's zijn verbonden aan dit plan. Daarnaast zou het gezien de ingewikkelde materie goed zijn om kort en bondig uit te leggen wat de belangrijkste wijzigingen zijn ten opzichte van het 7^e AP, en welke gevolgen dit voor het milieu heeft.
Ministerie van SZW	Wij zijn kritisch op het voorstel dat voorligt. Allereerst omdat het negatief doorwerkt op de stikstofopgave, die wordt alleen maar groter. Zeer onwenselijk om dan beleid in tegengestelde richting door te voeren. Ook is onduidelijk of de doelen op milieu en natuur gehaald gaan worden. Bij twijfel niet aanpassen, je wilt jojo-beleid met alle eventuele gevolgen die daarbij horen vermijden, ook vanuit goed bestuur. Wij lezen vanuit SZW van gepaste afstand mee. Doorgeleiding naar de RFL lijkt voor ons niet per se logisch, maar de voorkeuren vanuit andere departementen wegen zwaarder in deze. Het is in ieder geval zaak in de stukken voor de RFL alle risico's en overwegingen helder te schetsen.
Ministeries van EZ en KGG	EZ/KGG kan niet instemmen met het achtste actieprogramma zoals dat nu voorligt. Met het huidige voorstel worden niet alleen de doelen niet gehaald, maar verslechtert ook de waterkwaliteit in veel gebieden en nemen de ammoniakemissies fors toe (2,5 kton volgens de WUR-appreciatie). • Wij zien in dit voorstel versoepelingen die we problematisch vinden in het licht van de waterkwaliteit- en stikstofopgaves, met name de verhoging van de stikstofgebruiksnormen, het versmallen van bufferzones, en het verhogen van gebruiksnormen indien aan doelsturing is voldaan. • Bovendien is de toezegging uit het addendum van het 7^e AP dat Nederland tot een grondgebonden melkveehouderij gaat komen vervallen. Dit was een afspraak met de EC. • Daarnaast hebben we zorgen bij de volgende zaken: ○ Het 8^e AP gaat uit van een gelijkblijvend areaal grasland t.o.v. 2022, zonder dat daar een maatregel onder ligt. Onze zorg is dat met het verlies van derogatie de hoeveelheid grasland wel degelijk afneemt en uitspoelingseffecten dus groter zijn. ○ Het nu instemmen van een actieprogramma dat niet zal leiden tot doelbereik maakt de kans groot dat dit beleid

	binnen korte tijd weer omgedraaid zal moeten worden, met alle consequenties van dien. • Bovendien hebben we zorgen over dubbeltelling van het effect van de maatregel emissiearm uitrijden; deze lijkt al een aantal keer als mitigerende maatregel te zijn aangedragen voor een mogelijke toename van emissies (o.a. bij de excretieforfaits). Onze vraag is of dit effect wel additioneel is. • We weten dat de Europese Commissie ons nauwlettend in de gaten houdt m.b.t. de waterkwaliteit. Dit voorstel voor het 8^e AP zorgt naar verwachting voor verslechtering van het doelbereik; daarmee lopen we risico op een infractieprocedure. • Dit voorstel moet fors aangepast worden (wegnemen van de versoepelingen) voordat EZ/KGG hiermee kan instemmen. Wellicht is het beter het 7^e AP nog een jaar in stand te houden.
Ministerie van VWS	VWS kan instemmen met de stukken.
Ministerie van Defensie	Vanuit Defensie geen opmerkingen voor de schriftelijke ronde CFL 20/11. Nitraatrichtlijn
Ministerie van OCW	OCW is zonder inbreng akkoord.
Ministerie van JenV	JenV stemt in met agendering van het '8e actieprogramma Nitraatrichtlijn en de wijzigingsregeling van de actualisatie van de stikstofgebruiksnormen en de aanwijzing van de aandachtsgebieden stikstof' in de RFL van 2 december. We zien wel de juridische aandachtspunten die de landsadvocaat naar voren brengt, deze delen we vanuit JenV.
Delta-commissaris	Geen reactie gegeven

CONCEPT

Rijksoverheid
Aanbiedingsformulier
voor RFL

Aanbiedingsformulier voor *

Aanbieding

- ☐ (rijks)Ministerraad
- ☒ Onderraden
 - ☐ Raad Asiel en Migratie (RAenM)
 - ☐ Raad Bestuur en Justitie (RBJ)
 - ☐ Raad Europese Aangelegenheden (REA)
 - ☐ Raad Economie, Digitalisering en Innovatie (REDI)
 - ☒ Raad voor de Fysieke Leefomgeving (RFL)
 - ☐ Raad Sociaal Domein (RSD)
 - ☐ Raad Sociaal Domein (RSD) - Toeslagen
 - ☐ Vijfhoek
 - ☐ Raad voor Koninkrijksrelaties (RKR)
 - ☐ Raad Veiligheid en Inlichtingen (RVI)
 - ☐ Raad Defensie, Internationale, Nationale en Economische Veiligheid (RDINEV)
 - ☐ Nationale Veiligheidsraad (NVR)
- ☐ Ministeriële Commissies
- ☐ Ambtelijke voorportalen

Van 1 *

Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Van 2

N.v.t.

Mede namens 1

Minister van Infrastructuur en Waterstaat

Mede namens 2

N.v.t.

Mede namens 3

N.v.t.

Type voorstel *

Brief aan de Tweede Kamer

Titel en inhoud

Titel *

8e actieprogramma Nitraatrichtlijn en de wijzigingsregeling van de actualisatie van de stikstofgebruiksnormen en de aanwijzing van de aandachtsgebieden stikstof.

Openbare toelichting op inhoud en doelstelling van het voorstel *

Per 1 januari 2026 zal het 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn van toepassing zijn. De Nitraatrichtlijn schrijft voor dat verontreiniging van grond- en oppervlaktewater door nutriënten afkomstig van de landbouw moet worden voorkomen en verminderd. Vanuit de Nitraatrichtlijn rust op Nederland de verplichting om daartoe maatregelen te treffen in een actieprogramma. Met het 8e actieprogramma geeft Nederland invulling aan deze verplichting en met het actieprogramma wordt eveneens bijgedragen aan het behalen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) waar het nutriënten afkomstig van de landbouw betreft.

Met bijgevoegde kamerbrief wordt het 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn aangeboden aan de Tweede Kamer. Het 8e actieprogramma ziet op het gehele Nederlandse grondgebied en bevat naast generieke maatregelen ook een vrijwillig ingroeipad bedrijfsgerichte doelsturing voor grondwaterkwaliteit. De generieke maatregelen betreffen ten algemene de voortzetting van de maatregelen uit het 7e actieprogramma Nitraatrichtlijn en maatregelen uit de derogatiebeschikking 2022-2025. Daarnaast zet het actieprogramma via de wijzigingsregeling in op een aanpassing van de stikstofgebruiksnormen en de aanwijzing van de aandachtsgebieden stikstof en fosfor ter vervanging van de huidige NV-gebieden.

Toelichting niet geschikt voor openbaarmaking

Voorgesteld besluit *

Instemmen met agendering in onderraad of ministerraad.

Behandeltraject

Datum aanbieding *

2-12-2025

Kenmerk *

Hamerstuk *

☐ Ja ☒ Nee

Voorgaande behandeling *

☒ Ja ☐ Nee

Behandeld door *

Commissie Fysieke Leefomgeving (CFL)

Datum voorgaande behandeling *

25-11-2025

Gevolgen en juridisch kader

Gevolgen rijksbegroting *

☐ Ja ☒ Nee

Gevolgen apparaatsuitgaven *

☐ Ja ☒ Nee

Gevolgen voor regeldruk *

☐ Ja ☒ Nee

Overeenstemming met JenV inzake wetgevingstoets en effectenanalyse *

☐ Ja ☐ Nee, met bijlage ☐ Nee, zonder bijlage ☒ N.v.t.

Overeenstemming met JenV inzake fouten- en misbruiksignalering *

☐ Ja ☐ Nee, met bijlage ☐ Nee, zonder bijlage ☒ N.v.t.

Aan EU Notificatie voldaan *

☐ Ja ☐ Nee ☒ N.v.t.

Verplichting int. verdragen en/of Europese regelgeving *

☒ Ja ☐ Nee

Naam verdrag *

Nitraatrichtlijn (Richtlijn 91/676/EEG)

Interdepartementale afstemming

Overeenstemming BZK inzake
beoordelingskader financiële/
bestuurlijke consequenties
decentrale overheden en/of Caribisch
Nederland *

☐ Ja ☐ Nee ☒ N.v.t.

Overeenstemming Aruba, Curaçao en
Sint Maarten *

☐ Ja ☐ Nee ☒ N.v.t.

Ambtelijk afgestemd *

☒ Ja ☐ Nee ☐ N.v.t. in CFL 25-11-2025

Overeenstemming bereikt op
ambtelijk niveau *

☐ Ja ☒ Nee ☐ N.v.t.

Geen overeenstemming bereikt met

☐ AZ ☐ BZK ☒ EZK ☒ I&W ☐ SZW ☐ VWS ☐ LNV
☐ BZ ☐ Def ☒ Fin ☐ OCW ☐ JenV ☐ BH&OS

Omschrijving geschilpunten

zie oplegger waarin opmerkingen vanuit de CFL zijn verwerkt.

Contactpersonen

Naam *

Contactpersoon 1

Contactpersoon 2

Afdeling *

Telefoonnummer *

E-mailadres *

Oplegger RFL – 2 december 2025

In de RFL ligt een concept kamerbrief over het 8^e actieprogramma Nitraatrichtlijn (8^e AP), met als bijlagen het 8^e AP en de wijzigingsregeling over de actualisatie van de stikstofgebruiksnormen en de aanwijzing van aandachtsgebieden stikstof. Een gelijke brief zal aan de EK worden gezonden.

Verzoeken aan de RFL

De RFL wordt gevraagd in te stemmen met het agenderen in de MR van 5 december a.s. van de concept kamerbrief 8^e AP, het 8^e AP en de wijzigingsregeling over de stikstofgebruiksnormen en de aanwijzing van aandachtsgebieden stikstof, zodat deze op 1 januari 2026 kunnen ingaan.

Aandachtspunten

De reactie van het PBL op het 8^e AP weerspiegelt op hoofdlijnen de inbreng van de departementen in de CFL, die in deze oplegger worden geadresseerd:

- *Het 8^e AP bevat op onderdelen een versoepeling (areaal aandachtsgebieden, korting van 10% ipv 20% in aandachtsgebieden en verhoging stikstofgebruiksnorm in regio zand noord en midden) en op onderdelen een aanscherping (aanscherping gebruiksnormen in regio zand zuid en strengere regels voor rust- en vanggewassen).*
- *De maatregelen als geheel leveren geen duidelijke verbetering maar ook geen duidelijke verslechtering van de waterkwaliteit op. De effecten verschillen per gebied.*
- *Het hebben van een restopgave voor de KRW na inzet van het 8^e AP roept de vraag op in hoeverre het verstandig is om met het 8^e AP maatregelen te versoepelen vanuit het oogpunt van bestendig beleid.*
- *Een passende beoordeling ontbreekt. De ammoniakemissie neemt met 2,5 kiloton toe.*
- *Een gebiedsgerichte aanpak ontbreekt waarin in specifieke gebieden naar ander grondgebruik wordt gewerkt waarmee de doelen van de Nitraatrichtlijn (en de KRW) wel gehaald worden.*
- *Met het ingroeipad naar bedrijfsgerichte doelsturing is het moeilijk te beoordelen of bedrijven middelvoorschriften kunnen loslaten.*

Een aantal departementen adviseert (), gezien voornoemde punten, om de maatregelen uit het 7^e AP en de derogatiebeschikking door te zetten en het 8^e AP nu niet vast te stellen en het nieuwe kabinet de kans te geven de inzet aan te passen.

Reikwijdte maatregelen 8^e Actieprogramma

- Het voorliggende 8^e AP is uitgewerkt langs de hoofdlijnen van het concept 8^e AP, zoals vastgesteld in de MR van 11 april jl. Vervolgens is met instemming van de MR op 11 juli jl. de internetconsultatie van het 8^e AP gestart.
- De Nitraatrichtlijn schrijft voor dat verontreiniging van grond- en oppervlaktewater door nutriënten afkomstig van de landbouw moet worden voorkomen en verminderd. Vanuit de Nitraatrichtlijn rust op Nederland de verplichting om daartoe maatregelen te treffen in een actieprogramma (ten minste eens in de vier jaar).
- Met het 8^e AP geeft Nederland invulling aan deze verplichting en met het actieprogramma wordt eveneens bijgedragen aan het behalen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) waar het nutriënten afkomstig van de landbouw betreft.
- Het huidige 7^e actieprogramma loopt tot en met 31 december 2025 en vanaf 1 januari 2026 zal het 8^e AP gaan gelden. In algemene zin worden de maatregelen uit het 7^e actieprogramma en de derogatiebeschikking 2022-2025 voortgezet en waar nodig aangescherpt, ongeacht of er sprake zal zijn van een nieuwe derogatie.
- Het 8^e AP ziet op het gehele Nederlandse grondgebied en bevat naast generieke maatregelen ook een vrijwillig ingroeipad bedrijfsgerichte doelsturing (in lijn met aangenomen moties van Van Campen en Van der Plas (Kamerstuknummer 33037 nr. 511) en Vedder c.s. (Kamerstuknummer 33037, nr. 514 en Kamerstuknummer 33037, nr. 593).
- Met de omslag naar bedrijfsgerichte doelsturing wordt agrarische ondernemers de mogelijkheid geboden bepaalde verplichtende maatregelen los te laten, mits zij goede resultaten laten zien

op de indicatoren voor grondwaterkwaliteit. Hierdoor krijgen ondernemers meer ruimte om eigen keuzes te maken in de te nemen maatregelen om de grondwaterkwaliteit goed te houden. De verwachting is dat het inzicht in het effect van het eigen handelen op de grondwaterkwaliteit (en indirect op oppervlaktewaterkwaliteit) en het bieden van handelingsperspectief een positief effect gaan hebben op de waterkwaliteit. Ook hotspots met te hoge nitraatconcentraties in het grondwater kunnen met dit doelsturingsspoor worden geïdentificeerd.

- Naast doelsturing bevat het voorliggende 8^e AP een pakket met generieke maatregelen, dat erop gericht is maatregelen zo gebiedsgericht en gedifferentieerd mogelijk te nemen, passend bij wat waar nog nodig is voor verbetering en behoud van de waterkwaliteit. Dit betekent dat waar de waterkwaliteit het toelaat enkele maatregelen in specifieke gebieden beperkt versoepeld worden, terwijl in andere gebieden waar de opgave daarom vraagt maatregelen juist aangescherpt worden.
- De maatregelen zien op de voortzetting van de duurzame bouwplanmaatregelen uit het 7^e AP, zoals de rotatie met rustgewassen en de stimulering van de teelt van vanggewassen. Daarnaast zet het actieprogramma in op een aanpassing van de stikstofgebruiksnormen, de aanwijzing van aandachtsgebieden stikstof (oppervlaktewater) (per 1-1-26, de bijgevoegde wijzigingsregeling ziet op implementatie hiervan) en aandachtsgebieden fosfor per 1-1-2027 ter vervanging van de huidige NV-gebieden. Daarbij geldt voor de aandachtsgebieden stikstof een gedifferentieerde verlaging van de stikstofgebruiksnormen (10% of 20% van het bemestingsadvies). Verder bevat het 8^e AP een versmalling van de bufferstroken op klei en veen, mits in deze gebieden de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit goed is. In de overige gebieden blijft de breedte van de bufferstroken, conform de voorwaarde uit de derogatiebeschikking.
- [REDACTED]
- In het addendum bij het 7^e AP zijn maatregelen opgenomen die beoogd waren uit te werken in de gebiedsgerichte aanpak (NPLG), zoals brede beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden. Het huidige kabinet heeft ervoor gekozen het NPLG niet voort te zetten. In het addendum is ook aangekondigd dat de melkveehouderij grondgebonden zal worden in 2032. Het kabinet heeft tot nu toe niet besloten tot invoering van grondgebondenheid of de invulling van een maatregel voor behoud grasland. Dit zijn echter grote structurerende maatregelen die ingrijpen op de huidige wijze van landbouw. Gezien de demissionaire status van het kabinet is het passend om de vraag of en welke maatregelen dan nodig zijn en de eventuele uitwerking ervan over te laten aan het volgende kabinet dat nu in de formatiefase zit. Daar komt bij dat in deze fase van het 8^e AP het niet meer mogelijk is in de tijd om voor 1 januari 2026 (en 2027) dergelijke maatregelen uit te werken en in te voeren.

Risico's voortzetten maatregelen 7^e AP en derogatiebeschikking 2022-2025

- Indien er niet tijdig (voor 1 januari 2026) besloten wordt over het 8^e AP zal de huidige regelgeving uit het 7^e AP en de derogatiebeschikking blijven gelden zonder het te implementeren ingroeipad voor bedrijfsspecifieke doelsturing op grondwaterkwaliteit en de nieuwe aandachtsgebieden stikstof en fosfor met gebiedsgerichte en gedifferentieerde maatregelen.
- Indien het 8^e AP niet per 1 januari 2026 geldt, zullen de maatregelen van het huidige 7^e AP en de derogatiebeschikking van kracht blijven. Dat betekent dat ook de huidige aanwijzing van nutriënten verontreinigde gebieden (NV-gebieden) met 20% stikstofgebruiksnormenkorting wordt voortgezet. Vanaf 1 januari 2026 kan de onderbouwing van de maatregelen die voortvloeien uit de voorwaarden van de derogatiebeschikking ter discussie worden gesteld,

omdat de looptijd van de derogatiebeschikking verstreken is. Ook dit, vooral in de situatie waarin in gebieden de waterkwaliteit goed is, heeft een juridisch risico als het gaat om de onderbouwing van de maatregel.

- Daarnaast leidt het niet tijdig vaststellen van een actieprogramma (verplichting Nitraatrichtlijn), terwijl herziening van het 7^e AP wel werd beoogd door Nederland als lidstaat, tot een risico dat de EC een infractieprocedure kan beginnen.
- Een actieprogramma dat onvoldoende maatregelen bevat ter verbetering van de waterkwaliteit is eveneens risicovol met het oog op een mogelijke infractieprocedure.

Doelsturing

- PBL geeft aan dat het onduidelijk is welke drempelwaarden gaan gelden en welk meetprotocol wordt gebruikt. Daarnaast hebben EZ en KGG moeite met het verhogen van de gebruiksnormen indien aan de voorwaarden voor doelsturing is voldaan gezien de opgaven voor waterkwaliteit en stikstof.
- Hoofdstuk 4 van het 8^e AP ziet op doelsturing. In het 8^e AP is het meetprotocol opgenomen. Ook is een onderzoek naar streefwaarden uitgezet en de inzet is dat dit voor de zomer van 2026 gereed is. Dit omdat landbouwers die willen deelnemen aan het ingroeipad voor bedrijfsspecifieke doelsturing dan duidelijkheid hebben over de te volgen spelregels voordat zij deelnemen aan doelsturing.

Doorrekening WEnR, stikstofeffecten en passende beoordeling

- Uit de aanvullende doorrekening van WEnR volgt dat het voorgenomen maatregelenpakket van het 8e AP een verwachte verbetering van de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit laat zien ten opzichte van het basisjaar 2022 (vertrekpunt doorrekening). De mate van verbetering van het 8^e AP is vergelijkbaar met het laten voortduren van de maatregelen uit het 7^e AP en de derogatiebeschikking.
- In bijna alle gebieden leidt het 8^e AP tot doelbereik grondwater (Nitraatrichtlijn). Alleen voor de gebieden zand zuid en löss wordt de norm van 50 mg/l nitraat in het grondwater (nog) niet gehaald. Doorrekeningen van voorgaande actieprogramma's bevatten eveneens een verwachte verbetering van de waterkwaliteit, maar leidden ook niet tot volledig doelbereik.
- Er worden van dit 8e AP netto geen significante stikstofeffecten verwacht. De maatregelen uit het 8e AP leiden tot een verhoging van de ammoniakemissie van 1,3-1,1 kiloton (2,5 kiloton; incl. verwacht effect van emissiearm aanwenden van ureummeststoffen (1,2-1,4 kiloton) is 1,3-1,1 kiloton), stikstofoxide (0,8 kiloton) en lachgas (0,3 kiloton) ten opzichte van het in stand houden van de huidige maatregelen. Tegelijkertijd wordt tijdens de looptijd van het 8e AP ingezet op verdere emissiereductie (maximaal 50%) met innovatieve mestaanwendingstechnieken via een subsidieregeling. Daarmee wordt per saldo geen toename van stikstofemissies verwacht.
- EZ/KGG heeft zorgen over een dubbeltelling van het effect van de maatregel emissiearm aanwenden van ureummeststoffen. In de PBL-appreciatie die meegenomen is in de MR van 14 november jl. over de aanpassing van excretieforfaits van de diercategorieën waar het fosfaatrechtenstel niet van toepassing is (ontwerp-wijzigingsregeling A), heeft PBL geconcludeerd dat de werkelijke ammoniakemissie en nitraatuitspoeling door de wijziging iets kunnen stijgen of dalen. Volgens een globale inschatting zijn deze effecten echter beperkt (hooguit enkele tienden van een procent op nationale schaal). Ten aanzien van de wijziging van de excretieforfaits van de diercategorieën waar het fosfaatrechtenstel wel van toepassing is (ontwerp-wijzigingsregeling B), heeft de minister van LNVN besloten deze te hernemen (zie ook Kamerstukken II, 2025/26, 35 334, nr. 420). Hiermee is er dus geen sprake van een dubbeltelling van het effect van de maatregel emissiearm aanwenden van ureummeststoffen met het voorliggende maatregelenpakket van het 8^e AP.
- Voor het 8e AP is geen passende beoordeling uitgevoerd. Op dit moment is er een prejudiciële zaak aanhangig bij het Hof van Justitie over of Ierland (An Taisce) een toereikende passende beoordeling had moeten uitvoeren op hun 5e AP. De Europese Commissie heeft in haar inbreng in de Hofzaak van Ierland aangegeven van mening te zijn dat een passende beoordeling uitgevoerd moet worden op actieprogramma's onder de Nitraatrichtlijn. Ook worden hier

vragen gesteld over de verhouding tussen de KRW en de Nitraatrichtlijn. Er is nog geen uitspraak gedaan in deze zaak.

Doelbereik en restopgave KRW

- De maatschappelijke aandacht voor het behalen van de doelen van de KRW neemt toe nu de deadline (22 december 2027) dichterbij komt.
- Doelbereik van de KRW gaat echter verder dan de reikwijdte van het 8e actieprogramma, omdat de KRW betrekking heeft op emissies, lozingen en stoffenverlies uit alle soorten bronnen en het 8e actieprogramma enkel ziet op de uit- en afspoeling van nutriënten afkomstig van de landbouw (fosfor en stikstof).
- Uit de doorrekening van het 8e AP door WEnR komt naar voren dat er nog een restopgave voor nutriënten afkomstig van de landbouw voor oppervlaktewater resteert, met het oog op de doelen van de KRW. Met de aangekondigde aanpak restopgave KRW wordt deze restopgave parallel aan het 8e AP geadresseerd. De komende periode wordt deze restopgave per toestroomgebied van de KRW-waterlichamen in kaart gebracht en in samenwerking met het ministerie van IenW, de provincies en de waterschappen wordt vervolgens een aanpak uitgewerkt om te bepalen welke maatregelen nodig zijn. Uit deze aanpak zullen maatregelen worden gedestilleerd die generiek dan wel gebiedsgericht genomen kunnen worden ten behoeve van de doelen van de KRW.
- In voornoemd traject met betrekking tot de restopgave KRW zal gedurende de looptijd van het 8e AP de waterkwaliteitstoestand voor nutriënten per KRW-waterlichaam worden gemonitord, zodat bij een geïdentificeerde achteruitgang van de toestand concrete maatregelen in een specifiek gebied getroffen kunnen worden.

Verslechtering en versoepeling maatregelen i.r.t. KRW (bijlage vertrouwelijk advies landsadvocaat)

- Uit het advies van de landsadvocaat (vertrouwelijk procesadvies dat niet met de kamerbrief zal worden meegezonden) over de relatie tussen het 8e AP en de verplichtingen uit de KRW volgt dat het voorliggende 8e AP niet per definitie in strijd is met de KRW, maar er bestaat volgens de landsadvocaat wel een risico op strijdigheid met het achteruitgangsverbod en/of de verbeterverplichting van de KRW.
- Voor wat betreft het achteruitgangsverbod zijn de versoepelende maatregelen in het 8e AP juridisch kwetsbaar, omdat dit mogelijk tot een gemeten achteruitgang van een toestandsklasse in een afzonderlijk KRW-waterlichaam kan leiden. Op basis van de doorrekening door WEnR is niet op voorhand met voldoende wetenschappelijke zekerheid te zeggen of er KRW-waterlichamen zijn die een toestandsklasse achteruitgaan.
- Hoewel bij de KRW-toets van algemene regels het voorzorgbeginsel wordt toegepast dat uitgaat van een *representatief* ingevulde worst-casebenadering (advies LA randnummer 5.1.6 en 5.1.7), geeft landsadvocaat ook aan dat pas sprake is van strijdigheid met het achteruitgangsverbod in de KRW als een KRW-waterlichaam een klasse achteruitgaat (muv wateren in de laagste toestandsklasse). Het achteruitgangsverbod is geen standstill verplichting (muv van wateren in de laagste toestandsklasse), en betekent niet dat een waterlichaam nooit meer mag verslechteren (advies LA randnummer 5.2.1. en 5.4.6). Het achteruitgangsverbod in de KRW houdt niet in dat elke absolute vorm van achteruitgang is verboden. Het gaat om het verspringen van een toestandsklasse per stof/kwaliteitselement (advies LA randnummer 5.4.7).
- Tegelijkertijd geeft de landsadvocaat ook aan dat het - juist vanwege die wetenschappelijke onzekerheid over de impact van maatregelen - uit voorzorg nemen van meer stringente en generieke milieubescherpende maatregelen ook juridisch kwetsbaar (want voor landbouwers onevenredig) kan zijn in specifieke situaties waarin de grond- en oppervlaktewaterkwaliteit wél voldoet.

Grens aan mogelijkheid 8e AP in doelbereik waterkwaliteit

- Er is een grens aan de te nemen maatregelen met de tot nog toe geëigende instrumenten in het mestbeleid (bouwplanmaatregelen en gebruiksnormen) voor verbetering van de waterkwaliteit in relatie tot draagvlak en perspectief voor de voedselproductie. Het nog verder

aanscherpen van de voorgestelde maatregelen zal naar verwachting niet leiden tot doelbereik van de Nitraatrichtlijn en de KRW, zonder het telen van gewassen in met name Zand Zuid onmogelijk te maken.

- Het (defacto) onmogelijk maken van teelten al dan niet in bepaalde gebieden leidt mogelijk tot claims voor schadevergoeding. Dit kan namelijk betekenen dat bedrijven in de akkerbouw en vollegrondsgroenteteelt hun huidige wijze van bedrijfsvoering niet meer kunnen blijven uitoefenen en dit mogelijk hun bestaansrecht in het geding komt, naast dat dit maatschappelijk bredere consequenties heeft voor de beschikbaarheid van vollegrondsgroenten en akkerbouwproducten. Daarbij rijst de vraag of het passend is om dergelijke ingrijpende structurerende maatregelen te nemen door dit kabinet met een demissionaire status.

Reacties uit internetconsultatie 8^e AP en wijzigingsregeling stikstofgebruiksnormen

- De medeoverheden (waterschappen, provincies) geven een diffuus beeld. Zij zijn enerzijds kritisch op het 8^e AP vanuit het oogpunt van onvoldoende verbetering van de waterkwaliteit om de doelen van de KRW te behalen. Anderzijds zijn zij ook kritisch op de wijze van de aanwijzing van aandachtsgebieden stikstof en de bijbehorende verlaging van de stikstofgebruiksnormen en de gevolgen die dit heeft voor de agrariërs.
- De Commissie mer heeft het ontbreken van een scenario waarmee onder andere de KRW-doelen wel gehaald worden, evenals het ontbreken van een passende beoordeling, opgenomen in haar advies.
- Sectorpartijen (met name de akkerbouw) reageren in de internetconsultatie op de wijzigingsregeling kritisch op de verlaging van de stikstofgebruiksnormen in zand zuid, wat onderdeel is van het voorliggende 8^e AP. De voorgestelde verlaging van de stikstofgebruiksnorm in zand zuid leidt tot dusdanig lage stikstofgebruiksnormen dat de gewasopbrengsten worden beperkt. Daarnaast wordt de vrees uitgesproken dat dit niet alleen economische effecten heeft op het primaire bedrijf, maar ook in de keten.
- Sectorpartijen en waterschappen reageren wat betreft de aanwijzing van aandachtsgebieden positief op het maken van onderscheid tussen aandachtsgebieden stikstof en fosfor en het gebiedsgericht, dus dat alleen daar waar nodig maatregelen worden genomen.
- Daarentegen reageren waterschappen kritisch op de wijze waarop de actualisatie van de bronnenanalyse is uitgevoerd. Dit ziet zowel op het proces als op de gemaakte keuzes daarin, zoals het gehanteerde schaalniveau en het niet betrekken van directe kwel in de vaststelling van de landbouwbijdrage, ondanks de betrokkenheid van waterschappen bij de totstandkoming van de geactualiseerde bronnenanalyse. Daarom wordt aangekondigd om in overleg met waterschappen de komende periode de verdere verfijning en verbetering van de bronnenanalyse te onderzoeken en de uitkomsten ervan te betrekken bij de mogelijkheid om gedurende het 8^e actieprogramma de aanwijzing van aandachtsgebieden te herijken.
- Doelsturing, dat ook onderdeel is van het 8^e AP, is een breed gedragen wens van (sector)partijen en de Tweede Kamer. De verwachting is dat het ingroeipad voor bedrijfsgerichte doelsturing binnen het 8^e AP positief wordt ontvangen door sectorpartijen, maar ook door (een aantal) waterschappen en provincies.

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Notes

1-1

Akkoord met insturen CFL-versie in RFL, zonder aanpassingen (dus ook niet de geadviseerde extra alinea).

Dank!

2-12-25